

“ILMIY TAFAKKUR VA ZAMONAVIY TADQIQOTLAR: MUAMMOLAR, YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR” MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY KONFERENSIYASI
Qabul qilindi: 24-sentabr 2026-yil • Ma’qullandi: 29-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 04-oktabr 2026-yil

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA PEDAGOGIK REFLEKSIYA KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING INNOVATSION METODLARI

Kenjayeva Sadoqat Nurmurod qizi
Buxoro davlat pedagogika instituti tyutori

Annotatsiya: Mazkur tezisda bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik refleksiya kompetensiyasini shakllantirishning innovatsion metodlari ilmiy-nazariy va metodik jihatdan tahlil etiladi. Pedagogik refleksiya bo‘lajak pedagogning o‘z kasbiy faoliyati, pedagogik qarorlari, ta’lim jarayonidagi xatti-harakatlari va erishilgan natijalarini anglash, tahlil qilish, baholash hamda ularni takomillashtirishga yo‘naltirilgan kompetensiya sifatida yoritiladi. Tadqiqotda reflektiv kundalik, pedagogik portfolio, keys-stadi, mikro-o‘qitish, video-refleksiya, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, o‘z-o‘zini baholash va tengdoshlar tomonidan fikr-mulohaza berish kabi innovatsion metodlarning pedagogik imkoniyatlari asoslanadi.

Kalit so‘zlar: refleksiya, kompetensiya, pedagogika, innovatsiya, metod, ta’lim, o‘qituvchi, rivojlanish, tahlil, baholash, feedback.

Kirish. Pedagogik refleksiya o‘qituvchining o‘z pedagogik faoliyati, kasbiy tajribasi, pedagogik qarorlari va ta’lim jarayoni natijalarini ongli ravishda tahlil qilishi, baholashi hamda aniqlangan kamchiliklar asosida keyingi faoliyatini korreksiya qilishi bilan tavsiflanadi. Reflektiv yondashuv pedagogning o‘z faoliyatiga tashqi kuzatuvchi nuqtayi nazaridan qarashini, ta’lim oluvchilarning ehtiyojlari va ta’lim natijalarini hisobga olgan holda pedagogik faoliyatini qayta ko‘rib chiqishini ta’minlaydi. Shu sababli pedagogik refleksiya faqat o‘z-o‘zini baholash jarayoni emas, balki kasbiy faoliyatni takomillashtirishga yo‘naltirilgan uzluksiz analitik jarayon sifatida qaraladi. Bo‘lajak o‘qituvchilarda mazkur kompetensiyani shakllantirish oliy pedagogik ta’lim jarayonida alohida metodik yondashuvni talab qiladi. An’anaviy nazariy tayyorgarlik bilan bir qatorda

talabalarning real va modellashtirilgan pedagogik vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilishi, o‘z faoliyatini tahlil qilishi va uning natijalarini baholashi uchun imkoniyat yaratish muhimdir. Ayniqsa, innovatsion pedagogik metodlardan foydalanish reflektiv jarayonni faollashtirib, bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘z kasbiy imkoniyatlarini anglashiga hamda pedagogik faoliyatini takomillashtirish strategiyalarini ishlab chiqishiga xizmat qiladi.

Pedagogik ta’lim amaliyotida reflektiv kundalik, pedagogik portfolio, mikroo‘qitish, videorefleksiya, keys-stadi, muammoli vaziyatlar tahlili, o‘z-o‘zini baholash va tengdoshlar feedbacki kabi metodlardan foydalanish talabaning pedagogik faoliyatini turli nuqtayi nazardan tahlil qilish imkonini beradi. Mazkur metodlarning samaradorligi ularni alohida emas, balki o‘zaro bog‘liq holda, izchil va maqsadli qo‘llash bilan belgilanadi. Bunda refleksiya jarayoni faoliyatni anglash, tahlil qilish, baholash, xulosa chiqarish va pedagogik faoliyatni takomillashtirish ketma-ketligi asosida tashkil etiladi.

Asosiy qism. Bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik refleksiya kompetensiyasini shakllantirish jarayoni, avvalo, reflektiv faoliyatning mazmunini anglashdan boshlanadi. Talaba o‘z pedagogik faoliyatining kuchli va zaif jihatlarini aniqlashi, yuzaga kelgan pedagogik muammolarning sabablarini tahlil qilishi, qabul qilgan qarorlarining natijalarini baholashi va muqobil yechimlarni ishlab chiqishi zarur. Bunday yondashuv talabaning pedagogik faoliyatga passiv ijrochi sifatida emas, balki o‘z faoliyatini ongli ravishda boshqaruvchi subyekt sifatida munosabatda bo‘lishini ta’minlaydi.

Mazkur jarayonda innovatsion metodlardan foydalanish alohida metodik ahamiyatga ega. Innovatsion metodlar talabaning faolligini oshirish bilan birga, uni o‘z pedagogik tajribasini mustaqil tahlil qilishga undaydi. Xususan, reflektiv kundalik metodi orqali talaba har bir amaliy mashg‘ulot yoki pedagogik amaliyotdan so‘ng o‘z faoliyatini yozma ravishda tahlil qiladi. Unda erishilgan natijalar, yuzaga kelgan qiyinchiliklar, ularning sabablari va kelgusida amalga oshiriladigan o‘zgarishlar qayd etiladi. Muntazam yozma refleksiya talabaning o‘z faoliyatini tizimli kuzatish va undagi o‘zgarishlarni aniqlash imkoniyatini kengaytiradi. Pedagogik refleksiyani rivojlantirishda mikroo‘qitish metodi ham muhim vosita hisoblanadi. Ushbu metodda talaba qisqa muddatli dars yoki uning muayyan qismini tashkil etadi va o‘tkazadi. Mashg‘ulot yakunida uning pedagogik faoliyati o‘zi, o‘qituvchi

va guruhdoshlar tomonidan tahlil qilinadi. Bunda pedagogik nutq, savol berish usullari, vaqt taqsimoti, ta’lim oluvchilar bilan muloqot, metod tanlash va dars maqsadiga erishish darajasi kabi mezonlar asosida fikr-mulohazalar bildiriladi. Natijada talaba o‘z faoliyatini boshqa subyektlarning kuzatuvlari bilan taqqoslash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Videorefleksiya metodi esa pedagogik faoliyatni bevosita kuzatish va qayta tahlil qilish imkonini beradi. Mikrodars jarayonining videoyozuvi talabaning o‘z faoliyatini tashqi kuzatuvchi pozitsiyasidan ko‘rib chiqishiga sharoit yaratadi. Video tahlil davomida pedagogik nutqning aniqligi, tana tili, auditoriya bilan muloqot, savol-javob jarayoni, o‘quvchilar faolligi va vaqtni boshqarish kabi jihatlar aniqlanadi. Mazkur metod subyektiv baholash bilan real faoliyat o‘rtasidagi tafovutni ko‘rishga va kasbiy xatti-harakatlarni korreksiya qilishga yordam beradi.

Bo‘lajak o‘qituvchilarning reflektiv kompetensiyasini rivojlantirishda keys-stadi metodidan foydalanish ham samarali metodik imkoniyatlarni yuzaga keltiradi. Pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish jarayonida talaba muammoning sabablarini aniqlaydi, mavjud pedagogik vaziyatga turli nuqtayi nazardan yondashadi va muqobil yechimlarni ishlab chiqadi. Masalan, ta’lim oluvchilarning darsdagi faolligi pasaygan vaziyatda talaba muammoni faqat o‘quvchilarning motivatsiyasi bilan izohlab qolmasdan, o‘qituvchining metod tanlovi, topshiriqlarning murakkabligi, muloqot uslubi va ta’lim muhitini ham tahlil qilishi lozim. Bunday yondashuv sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash va pedagogik vaziyatga tizimli baho berish ko‘nikmasini rivojlantiradi. Reflektiv kompetensiyani shakllantirishda o‘z-o‘zini baholash metodining ham o‘rni katta. Talaba o‘z pedagogik faoliyatini oldindan belgilangan mezonlar asosida baholashi orqali kasbiy imkoniyatlari va rivojlantirilishi lozim bo‘lgan jihatlarni aniqlaydi. Bunda baholash faqat yakuniy natijani belgilashga emas, balki keyingi rivojlanish yo‘nalishini aniqlashga xizmat qilishi kerak. Shu ma’noda o‘z-o‘zini baholash refleksiyaning baholovchi va korreksion komponentlarini birlashtiradi.

Tengdoshlar feedbacki ham reflektiv kompetensiyani rivojlantirishning muhim vositalaridan biridir. Guruhdoshlar tomonidan beriladigan konstruktiv fikr-mulohaza talabaning o‘z faoliyatini boshqa subyekt nuqtayi nazaridan ko‘rishiga imkon beradi. Bunda

feedback shaxsga emas, balki aniq pedagogik faoliyat va uning natijasiga qaratilishi lozim. Masalan, “darsingiz yaxshi bo‘ldi” kabi umumiy bahodan ko‘ra, “savollarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish o‘quvchilar faolligini oshirdi” kabi aniq fikr reflektiv tahlil uchun ko‘proq amaliy qiymatga ega. Pedagogik portfolio esa bo‘lajak o‘qituvchining reflektiv faoliyatini tizimlashtirish imkonini beradi. Portfolio tarkibida dars ishlanmalari, pedagogik amaliyot natijalari, videoyozuvlar, reflektiv kundaliklar, o‘z-o‘zini baholash materiallari, feedbacklar va individual rivojlanish rejalarining jamlanishi talabaning kasbiy o‘sish dinamikasini kuzatish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, portfolio talabaning alohida pedagogik faoliyatlarini emas, balki vaqt davomida shakllangan kasbiy rivojlanish trayektoriyasini namoyon etadi.

Xulosa qilib aytganda, bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik refleksiya kompetensiyasini shakllantirish ularning kasbiy tayyorgarligi va pedagogik faoliyat samaradorligini ta’minlovchi muhim omillardan biridir. Pedagogik refleksiya orqali bo‘lajak o‘qituvchi o‘z faoliyatini anglash, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, qabul qilgan qarorlarining natijalarini baholash, mavjud kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etishning maqbul yo‘llarini belgilash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Tadqiqot tahlillari shuni ko‘rsatadiki, reflektiv kundalik, mikroo‘qitish, videorefleksiya, keys-stadi, o‘z-o‘zini baholash, tengdoshlar feedbacki va pedagogik portfolio kabi innovatsion metodlardan tizimli foydalanish bo‘lajak o‘qituvchilarning reflektiv faoliyatini faollashtiradi. Mazkur metodlarning izchil qo‘llanilishi talabalarda o‘z pedagogik faoliyatiga tanqidiy va konstruktiv yondashish, pedagogik muammolarning sabablarini aniqlash hamda faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan mustaqil qarorlar qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Askarova B.A. The role of professional reflection in developing transversal competencies of future teachers // International Journal of Pedagogics. – USA, 2024. – P. 158-161.

2. Б.С.Абдуллаева, М.Б.Уразова, Н.Х.Вохидова. Общая педагогика. Учебное пособие. «Sano-standart», – Ташкент, 2017–С. 35.

3. Ж.М.Отажонов. “Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларида рефлексив кўникмаларни ривожлантириш. Пед. фан. доктори (DSc) дисс. –Тошкент, 2020. –209 б.

4. Ш.Р.Зармасов “Касбий рефлексия асосида бўлажак ўқитувчиларнинг педагогик тайѐргарлигини ривожлантириш”. Пед. фан. бўй. фал. доктори (PhD) дисс. –Тошкент, 2022. –149 б.

5. Shukurova N.I. Psixolog talabalarida kasbiy refleksiyani rivojlantirishda ta'lim metodlarining roli va ahamiyati. //Buxoro psixologiya va xorijiy tillar instituti ilmiy axborotnomasi. Ilmiy-amaliy jurnal. №3-son, 2025. – B.151-154.

6. Shukurova N.I. Kasbiy refleksiya: shaxsiy va professional rivojlanishdagi psixologik asoslar. //Psixologiya va sotsiologiya. 17 Yanvar 2025 yil 10–son. – B.45-50.

